

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

בישול מאכל פרווה בסיר בשרי על מנת לאוכלו עם חלב.

1. מקור הדין בגמ' חולין (קיא ב) שם למדנו, "איתמר דגים שעלו בקערה, רב אמר אסור לאכלן בכותח ושמואל אמר מותר לאכלן בכותח. רב אמר אסור נותן טעם הוא ושמואל אמר מותר נותן טעם בר נותן טעם הוא".

ומסקנת הגמ' שהלכה כשמואל, "אמר חזקיה משום אביי הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח".

2. כתבו התוס' (ד"ה הלכתא) שריב"ן כתב בשם רש"י שדגים שעלו בקערה - כלומר דג רותח שהונח בקערה בשרית צוננת, או דג צונן שהונח בקערה בשרית רותחת - מותר לאכול עם כותח. אך אם התבשלו הדגים בסיר בשרי אסור לאוכלם עם חלב לפי שלא התירו נ"ט בר נ"ט אלא בבליעה מועטת (שבלעו כדי קליפה) אך בבליעה מרובה, שנבלע כל טעם הבשר שבקדרה בתוך הדג אסור לאוכלו בחלב.

3. כתב בספר התרומה (סימן סא) "וכן קטנית שבשל בקדירה שהיתה תחלה בהחלב ועתה אין בה מותר לאוכלן בקערות של בשר או אפכא ואפילו המחבת והקדירה בת יומן הכל מותר כמו דגים שעלו בקערה שהיה בה בשר מותרין לאוכלן בכותח שהיא של חלב. ואפילו נאמר עלו דוקא מותר ולא נצלו. אבל נתבשלו מותר שהטעם הראשון מתפשט במים ואיכא ג' נותני טעם של ראשון במחבת ומשם במים ומשם בביצים ואכתי היתר הוא". כלומר שלשיתו יש לחלק בין צלי לתבשיל, אם הדגים התבשלו בקדרה בשרית (וכ"ש הונחו בה) מותר לאוכלם עם חלב. אך אם נצלו בשפוד בשרי אסור לאוכלם עם חלב, טעם הדבר הוא שהמים בקדרה הם עוד נותן טעם. והרא"ש (חולין פ"ח ס"ל) הביא את דבריו וכתב שהתרומה פקפק להחמיר גם בבישול לפי שלפעמים הדבר המתבשל נוגע בקדרה ומקל טעם ממנה ללא תיווך המים, אולם למעשה העלה להקל כיון שרוב פליטת הטעם היא במים שבקדרה והטעם נבלע בתבשיל רק ע"י רתיחת המים.

[גם הסמ"ג (לאוין ס"י קמ-קמא) והסמ"ק (ס"י ריג) כתבו לחלק בין בישול לצלייה אלא שהסמ"ק סובר שלכתחילה יש להחמיר בבישול וצלייה וההיתר הוא רק בדיעבד].

4. הרשב"א (תורת הבית הארוך ב"ג ש"ד פו א) הר"ן (מ ב בדפ"ר ד"ה דגים) הראב"ה ובהג"ה אשיר"י בשם ר"י, לא חילקו בין בישול לצלייה ומשמע שבין כך ובין כך מותר, וכך משמע גם ברמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ט הכ"ג) שכתב, "פת שאפאה עם הצלי ודגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב, קערה שאכלו בה בשר ובשלו בה דגים אותן הדגים מותר לאכלן בכותח". ולא חילק בין צלייה

לבשול ואם היה חילוק כזה היה צריך להשמיענו את החילוק. אלא שראשית דברי הרמב"ם נתונים במחלוקת. בטור כתב, "וכן התיר הרמב"ם כשנתבשלה שכתב קערה שאכלו בה בשר ובשלו בה דגים מותר לאוכלם בחלב דגים שצלווין עם הבשר אסור לאוכלן עם החלב ואיני מבין למה כתב שצלווין עם הבשר אסור לאוכלן בחלב דה"ה נמי מבושלין עמו שהרי לא התיר אלא כשנתבשל בקערה של בשר ואם בא להחמיר בצלי א"כ למה כתב עם הבשר אפילו בלא בשר נמי בכלי של בשר אסור". ובב"י תירץ את קושייתו וביאר שהרמב"ם לא דיבר באופן שנצלו יחד צמודים אלא שנצלו באותו תנור ודיבר בעניין ריחא מילתא בבשר בחלב. והעלה הב"י, "כיון שהרמב"ם והר"ן ואבי עזרי וזקנו ור"י אין מחלקין בין נצלו לנתבשלו דבכל גוונא שרי וגם מדברי רש"י משמע כן הכי נקטינן".

5. שולחן ערוך (יורה דעה סי' צה סע' א-ב)

"דגים שנתבשלו או שנצלו בקדירה של בשר רחוצה יפה, שאין שום שומן דבוק בה, מותר לאכלם בכותח, משום דהוי נותן טעם בר נותן טעם דהיתרא. ואם לא היתה רחוצה יפה, אם יש בממש שעל פי הקדירה יותר מאחד בששים בדגים, אסור לאכלם בכותח. ביצה שנתבשלה במים בקדירה חולבת, מותר לתת אותה בתוך התרנגולת אפילו לכתחלה. אבל אם נתבשלה בקדירה עם בשר, ואפילו בקליפה, אסור לאכלה בכותח. הגה. ויש מחמירין בצלייה ובישול לאסור נותן טעם בר נותן טעם. והמנהג לאסור לכתחלה, ובדיעבד מותר בכל ענין. ודוקא לאכול עם חלב והבשר עצמו, אבל ליתן בכלי שלהם, מותר לכתחלה, וכן נהגו. וכן אם לא נתבשלו או נצלו תחילה, רק עלו בכלי של בשר, מותר לאכלן עם חלב עצמו. וכן להיפך.

6. ש"ך (שם ס"ק ג)

"והמנהג לאסור לכתחלה - לאכלו בכותח ובדיעבד מותר אם נתן בכותח אבל לבשלן לכתחלה בקדרה של בשר כדי לאכלן בכותח אסור אפילו להמחבר וסייעתו כ"כ סמ"ק סי' רי"ג והגה"מ ור"ו ומביאם ב"י וכ"כ האו"ה ריש כלל ל"ד בשם המרדכי".

וראה גם- ערך לחם (סי' צה סוף סע' א), כה"ח (סי' צה ס"ק א), מזרח שמש (ריש סי' צה)

7. שו"ת יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' ד). וראה גם- שו"ת תפלה למשה ח"ג סי' יב ושו"ת שמע שלמה ח"א סי' ב.

8. רמ"א (שם)

"וכן אם היה הכלי שנתבשלו או נצלו בו לפגם, שלא היה בן יומו, נוהגין היתר לכתחילה לאכלו עם המין השני"
וראה עוד בכף החיים (סי' צה ס"ק ג) שהתיר כרמ"א וכן משמע מביאור הגר"א (סי' צה ס"ק י).

9. חכמת אדם (כלל מח סע' ב)

"אם היה הכלי שנתבשל בו אינו בן יומו מותר לאוכלו בחלב אפילו לדין אבל אסור לכתחילה לבשל בכלי שאינו בן יומו כדי לאוכלו בחלב דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה (שם בשולחן ערוך ובאיסור והיתר כלל ל"ד) וכשחממו מים בכלי של חלב בן יומו ולש בהם לחם אסור לאכול הלחם עם בשר אבל אם חממו בכלי שאינו בן יומו מותר. ונראה לי דאם אין לו כלי אחר לחמם בו יש לסמוך ולהתיר ללוש בהם אפילו לכתחילה כיון דאיכא תרתי נותן טעם לפגם ונותן טעם בר נותן טעם. (עיין באיסור והיתר כלל ל"ד דין ו' שכתב להדיא דאם בדיעבד הוחמו מותר ללוש וכן כתב עוד כלל ל"ג דין י"ג ומה שכתב שם בכלל ל"ד בהגהת סימן ב' בשם מהרא"י כיון שלא הוחמו לשתיה הוי כלכתחילה עיין שם נראה לי דנרשם בטעות שהרי בהדיא איתא בשערי דורא סימן נ"ט הגהה זו על כלים של איסור דלא שייך בו נותן טעם בר נותן טעם וכן כתב האיסור והיתר שם דבכלי של איסור אף בזה אסור) ואף דבאיסור והיתר כתב דוקא דיעבד שכבר הוחם נראה לי דאם אין לו כלי אחר ואי אפשר להשאל הוי כדיעבד (כמו שכתב התורת חטאת כלל י"ז הביאו הט"ז סימן צ"א ס"ק ב' במתאכסן בבית עכו"ם) ומים שנתבשל בכלי בשר שאינו בן יומו נראה לי דמותר לבשל בו קאפע ולשתותו עם חלב אבל אם חימם בכלי איסור אפילו אינו בן יומו אסור ללוש בהם או לבשל דזה מיקרי לכתחילה ואפילו אם חממו לצורך שתיה דכל זמן שהמים בעין הוי כלכתחילה דבאיסור לא שייך נותן טעם בר נותן טעם כדלקמן סימן י"ז (ועיין בשולחן ערוך סימן קכ"ב סעיף ו' ובש"ך שם ובכלל נ"ה סימן ט')."